

دانشگاه الزهراء(س)

دانشکده هنر

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته هنر گرایش پژوهش هنر

عنوان

مطالعه تطبیقی پوشاک ایران دوره ساسانی و تمدن روم شرقی (بیزانس)

استاد راهنما

دکتر ابوالقاسم دادور

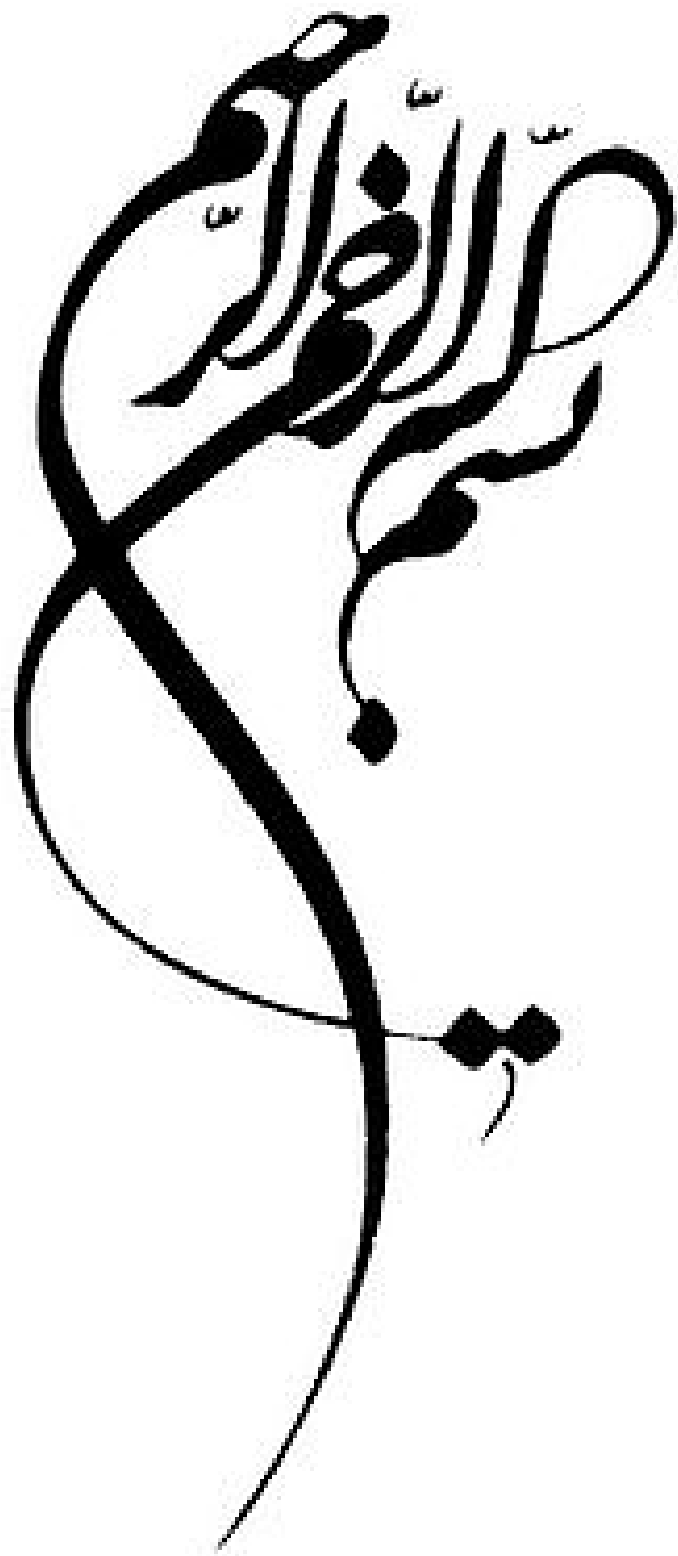
استاد مشاور

دکتر فریناز فربود

دانشجو

آنیتا منصوری

اسفند ماه سال ۱۳۹۱

چکیده:

آثار فرهنگ و تمدن دو گروه از اقوامی که در مجاورت یکدیگر زندگی میکنند، غیرقابل اجتناب است. تبادل فرهنگی - هنری و تأثیرات آن بهخصوص در زمینه پوشاک در برهه‌های خاص از تاریخ، یعنی در عصر ساسانیها و بیزانسیها، و مطالعه علت تحولات رخ داده در نوع البسه مردمان این تمدنها، از اهداف اصلی پژوهش حاضر است. باید دانست عوامل تأثیرگذاری چون دین و مذهب، اقتصاد، موقعیت جغرافیایی، سیاسی و اجتماعی، در کاربرد فرم و تزیینات تنپوش مهم بودند. هنر ساسانیان در طی پیروزیهای پی در پی، رابطه تجاری با همسایگان و مردم نزدیک و دور، وسعت یافت و شاهکارهایی به وجود آورد که به این ترتیب، هنر دوره ساسانی نسبت به گذشته تمایز ویژه‌ای پیدا کرد. سندها و آثار باقیمانده شهرت پوشش درخور مقام ساسانیان را ثابت میکند. از طرفی بیزانس نیز به علت موقعیتسیاسیاش، خواه و ناخواه تحت تأثیر سرزمینهای شرق و غرب بوده است؛ از اینرو نه تنها هنر بیزانس بلکه پوشش آن نیز نمیتوانست خود مستقلاً دارای اصالت درونی بوده باشد. در هر حال درک این مطلب که میزان تأثیرگذاری این دو تمدن بر یکدیگر تا چه حد بوده است از اهمیتی ویژه برخوردار است. بنابراین در این پژوهش سعی شده است علاوه بر گذر مختصری به پیشینه این دو تمدن، انواع تنپوش مورد استفاده آنها مطالعه و پس از تشریح جزئیات پوشاک آنها، شباهتها و تفاوتها با یکدیگر مقایسه و میزان تأثیر و تأثر متقابل دو تمدن در این زمینه تجزیه و تحلیل شود. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی است و شیوه گردآوری اطلاعات کتابخانهای و از طریق مطالعه منابع مکتوب میباشد؛ نتایج به دست آمده نشانگر اثرپذیری بین امپراتوری ساسانی و بیزانس بهعلت وجود تبادلات میان آنهاست؛ که اثرگذاری ایران ساسانی به علت جایگاه ویژه بر تمدنهای موجود، مانند بیزانس، امری طبیعی است؛ از طرفی تمدن ساسانی و بیزانس نه تنها در عصر خود بلکه به علت پیشینه تاریخی و فرهنگیشان دارای ارتباطات و اشتراکاتی بودند و این نکته، مسأله تأثیرپذیری از یکدیگر را قوت میدهد.

واژگان کلیدی: هنر، پوشاک، ساسانیان، روم شرقی (بیزانس)

فهرست مطالب:

۱	مقدمه
۳	فصل اول: کلیات پژوهش
		فصل دوم: موقعیت جغرافیایی، تاریخی، سیاسی ایران ساسانی و بیزانس
۸	۲-۱ امپراتوری ساسانیان
۸	۲-۱-۱ موقعیت جغرافیایی، تاریخی و سیاسی امپراتوری ساسانیان
۱۰	۲-۱-۲ پادشاهان ساسانی
۱۲	۲-۱-۳ هنر در دوره ساسانیان
۱۳	۲-۲ امپراتوری بیزانس (روم شرقی)
۱۳	۲-۲-۱ موقعیت جغرافیایی، تاریخی و سیاسی امپراتوری بیزانس
۱۶	۲-۲-۲ پادشاهان بیزانسی
۱۹	۲-۲-۳ هنر در دوره بیزانس
		فصل سوم: پیشینه پوشاک در ایران و اروپا
۲۴	۳-۱ تاریخچه پوشاک در ایران از آغاز تا دوره ساسانی
۲۴	۳-۱-۱ گونه‌های مختلف پوشش تن و سر در پیش از تاریخ
۲۸	۳-۱-۲ ساکنان بومی فلات ایران و اقوام غالب
۲۸	۳-۱-۲-۱ پوشش ساکنان بومی فلات ایران و اقوام غالب
۳۲	۳-۱-۲-۲ پوشش عیلامیان
۳۵	۳-۱-۲-۳ زیورآلات ساکنان بومی فلات ایران و عیلامیان
۳۶	۳-۱-۳ اقوام آریایی (ماد و پارس)
۳۷	۳-۱-۳-۱ پوشش مادها
۳۹	۳-۱-۳-۱-۱ پوشش مردان
۴۴	۳-۱-۳-۱-۲ پوشش زنان
۴۵	۳-۱-۳-۱-۳ پوشش نبرد
۴۶	۳-۱-۳-۱-۴ زیورآلات
۴۶	۳-۱-۳-۲ پوشاک پارسها (هخامنشی)
۴۷	۳-۱-۳-۲-۱ پوشش مردان
۵۴	۳-۱-۳-۲-۲ پوشش زنان
۵۵	۳-۱-۳-۲-۳ پوشش نبرد
۵۶	۳-۱-۳-۲-۴ زیورآلات
۵۸	۳-۱-۴ سلوکیها
۵۸	۳-۱-۴-۱ پوشش سلوکیها
۶۰	۳-۱-۴-۲ زیورآلات
۶۱	۳-۱-۵ اشکانیها
۶۲	۳-۱-۵-۱ پوشش مردان
۶۷	۳-۱-۵-۲ پوشش زنان
۶۹	۳-۱-۵-۳ پوشش نبرد
۷۰	۳-۱-۵-۴ زیورآلات
۷۱	۳-۲ تاریخچه پوشاک در اروپا از آغاز تا بیزانس
۷۱	۳-۲-۱ دوران پیش از تاریخ قاره اروپا

۷۲	ساکنان دریای اژه ۳-۲-۲
۷۳	یونان باستان ۳-۲-۳
۷۴	هنر یونان ۳-۲-۳-۱
۷۶	پوشاک یونانیها ۳-۲-۳-۲
۷۷	پوشش مردان ۳-۲-۳-۲-۱
۸۱	پوشش زنان ۳-۲-۳-۲-۲
۸۴	زیورآلات ۳-۲-۳-۲-۳
۸۶	رم باستان ۳-۲-۴
۸۷	هنر رومی ۳-۲-۴-۱
۸۷	پوشاک رومیها ۳-۲-۴-۲
۸۸	پوشش مردان ۳-۲-۱-۲-۱
۹۰	پوشش زنان ۳-۲-۱-۲-۲
۹۲	زیورآلات ۳-۲-۱-۲-۳
۹۵	فصل چهارم: پوشاک در ایران ساسانی
۹۶	۴-۱ پوشش مردان
۱۰۶	۴-۲ پوشش زنان
۱۱۲	۴-۳ پوشش نبرد
۱۱۳	۴-۴ زیورآلات
۱۱۶	فصل پنجم: پوشاک در بیزانس
۱۱۷	۵-۱ پوشش مردان
۱۲۵	۵-۲ پوشش زنان
۱۳۳	۵-۳ پوشش نبرد
۱۳۵	۵-۴ پوشش پیشوایان مذهبی
۱۳۷	۵-۶ زیورآلات
۱۳۹	پوشاک ایران ساسانی و روم شرقی، اشتراکات و افتراقات
۱۴۳	نتیجه‌گیری
۱۴۷	فهرست منابع متن
۱۴۹	فهرست منابع تصاویر

فهرست جداول:

۱۰	جدول شماره ۱: پادشاهان ساسانی و اقدامات مهم آنها
۱۶	جدول شماره ۲: پادشاهان بیزانسی و اقدامات مهم آنها
۱۳۹	جدول شماره ۳: مقایسه عناصر پوشاک مردان ساسانی و بیزانسی
۱۴۰	جدول شماره ۴: مقایسه عناصر زنان ساسانی و بیزانسی
۱۴۱	جدول شماره ۵: مقایسه عناصر پوشاک نبرد ساسانی و بیزانسی
۱۴۲	جدول شماره ۶: مقایسه زیورآلات ساسانی و بیزانسی

فهرست تصاویر:

۸	تصویر ۱: نقشه قلمرو ایران در اواخر عهد ساسانیان و پیش از حمله نظامی عرب.....
۱۲	تصویر ۲: ریتون سیمین، تمدن ساسانیان.....
۱۲	تصویر ۳: نگاره مانوی، دوره ساسانی.....
۱۳	تصویر ۴: پارچه ابریشمیبا نقش شیران متقابل سده ۸-۹ م.....
۱۳	تصویر ۵: ظرف نقرهای با نقش پرنده دمیلند ایرانی.....
۱۴	تصویر ۶: امپراتوری روم شرقی در پهناورترین وسعتش (حوالی ۱۰۰ میلادی).....
۱۵	تصویر ۷: قسطنطنیه و مناطق پیرامون آن.....
۲۰	تصویر ۸: نمایی جزئی از موزاییک های معراج در گنبد "Holy Wisdom"، تسالونیکي.....
۲۱	تصویر ۹: پارچه ابریشمی، دوره بیزانس، قرن هفتم میلادی.....
۲۱	تصویر ۱۰: جام بیزانس، قرن ۶، ۷ میلادی.....
۲۲	تصویر ۱۱: موزاییککاری، کلیسای Demetrios Agios در تسالونیکي، قرن ۶-۷ م.....
۲۲	تصویر ۱۲: کیف پول، قرن ۹ م، دوره بیزانس.....
۲۵	تصویر ۱۳: الهه مادر، تپه سراب (کرمانشاه) هزاره ششم تا هفتم پ.م.....
۲۵	تصویر ۱۴: الهه مادر با زیورات، تورنگ تپه (گرگان)، هزاره سوم پ.م.....
۲۶	تصویر ۱۵: دسته چاقوی انسانی، تپه سیلک، هزاره پنجم تا ششم پ.م.....
۲۷	تصویر ۱۶: مهر، صحنه شکار، شوش هزاره سوم پ.م.....
۲۷	تصویر ۱۷ الف و ب: تصویر انسان در حال جنگ، هزاره چهارم پ.م.....
۲۷	تصویر ۱۸: رقصندگان، چشمه علی (ری)، هزاره چهارم پ.م.....
۲۷	تصویر ۱۹: رقص مردم نهانند با ماسک، هزاره پنجم پ.م.....
۲۹	تصویر ۲۰: مجسمه های مردان و زنان تل اسمر از معبد ابو، نیمه اول هزاره سوم پ.م.....
۲۹	تصویر ۲۱ الف: زن نشسته و ایستاده، شهر ماری، سومری؛ ب: مجسمه ابیهیل، شهر ماری.....
۳۰	تصویر ۲۲: سر برنزی یک فرمانروای اکدی، سارگون (۴)، نیمه دوم هزارل سوم پ.م.....
۳۰	تصویر ۲۳: لوح پیروزی نارامسین، ۲۲۰۰-۲۳۰۰ پ.م.....
۳۱	تصویر ۲۴: یک مرد جنگجوی آشوری، قرن هشتم و نهم پ.م.....
۳۱	تصویر ۲۵: لباس دو زن اسیر آشوری، دوره آشور نصیربال.....
۳۲	تصویر ۲۶: تنپوش بلند زنانه، لباس سلطنتی، تلو، هزاره سوم پ.م.....
۳۲	تصویر ۲۷: لوح سنگی قانون نامه حمورابی، هزاره دوم پ.م.....
۳۳	تصویر ۲۸: نقش برجسته زنی ایستاده بر جام نقرهای مرودشت، ۳۲۰۰ پ.م.....
۳۳	تصویر ۲۹: الهه عیلامی، شوش، هزاره سوم پ.م.....
۳۳	تصویر ۳۰: تندیس کوچک ترکیبی، اوایل هزاره دوم پ.م، عیلام.....
۳۴	تصویر ۳۱: مجسمه های کوچک کتلایونقرهایخدا یا نعیلامی، شوش، هزاره دوم پ.م.....
۳۴	تصویر ۳۲: خدای عیلامی، شوش، هزاره دوم پ.م.....
۳۴	تصویر ۳۳: نقوش مهر استوانه ای، شهداد، هزاره سوم پ.م.....
۳۴	تصویر ۳۴: سنجاق مدور، لرستان، هزاره اول پ.م.....
۳۵	تصویر ۳۵: نقش برجسته زنی اشرافی در حال نخریسی و خدمتکارش که در حال بادزدن اوست. شوش، قرن نهم پ.م.....
۳۶	تصویر ۳۶: گردنبنده و گوشواره طلا، تپه حصار دامغان، هزاره سوم پ.م.....
۳۶	تصویر ۳۷: بازوبند طلا، لرستان، هزاره دوم تا اول پ.م.....
۳۶	تصویر ۳۸: سنجاق، مفرغکندهکاری، لرستان، سرخدم، ۸۰۰ پ.م.....
۳۶	تصویر ۳۹: مردی جنگجو در حال رقص، سیلک (کاشان)، قرن دهم تا نهم پ.م.....
۳۶	تصویر ۴۰: مجسمه کوچک برنزی اسب سوار، املش، قرن هشتم تا نهم پ.م.....
۳۶	تصویر ۴۱: مادها و ساکها با تنپوش قومی در حال جنگ با یکدیگر، قرن ششم تا چهارم پ.م.....
۳۸	تصویر ۴۲: چکمه، کشف شده در آرامگاهی در آذربایجان، قرن سیزدهم تا دوازدهم پ.م.....
۳۹	تصویر ۴۳: بخشی از سنگنگاره تخت جمشید که پیراهن مادها و کندیس پارسها را مینمایاند.....

- تصویر ۴۴: شلوار کابدار، تختجمشید، قرن پنجم پ.م. ۴۰
- تصویر ۴۵: طرح یک مهر مادی، تپه سیلک کاشان. ۴۰
- تصویر ۴۶: اشرافی مادی با شنل بلند، تخت جمشید، قرن پنجم پ.م. ۴۰
- تصویر ۴۷: شنلو شلوار مادیازرو بهرو، مجسمه نقره‌های. ۴۰
- تصویر ۴۸: مادیها با شنلی از پوست یوزپلنگ، نقشبرجسته آشوری، قرن هشتم پ.م. ۴۰
- تصویر ۴۹: کلاه مادی (میترا)، قرن پنجم پ.م. ۴۱
- تصویر ۵۰: کلاه مادی با گوشپوش. ۴۱
- تصویر ۵۱: کلاه سوارکار مادی، قرن پنجم پ.م. ۴۱
- تصویر ۵۲: نمونه‌هایی از باشلق مادها. ۴۲
- تصویر ۵۳: یک مادی با موبند و کفش در نقشبرجسته آشوری، قرن هشتم پ.م. ۴۲
- تصویر ۵۴: ظرف سفالین به شکل چکمه مادی، هزاره اول پ.م. ۴۳
- تصویر ۵۵: کفش ساده مادی، تختجمشید، سده پنجم پ.م. ۴۳
- تصویر ۵۶: کمر بند مادی، هزاره اول پ.م. ۴۴
- تصویر ۵۷: کمر بندیکمادی، پلکانشرقی کاخادریوش، ۴۸۵ پ.م. ۴۴
- تصویر ۵۸: مجسمه سفالی زن مادی، هزاره اول پ.م. ۴۴
- تصویر ۵۹: نقشبرجسته زنی مادی، پیراهن با دامن شراهدار، هزاره اول پ.م. ۴۴
- تصویر ۶۰: مجسمه جنگجوی مجهز به شمشیر و تیردان، قرن هشتم تا هفتم پ.م. ۴۵
- تصویر ۶۱: سینه‌بند کوچک چوبی، هزاره اول پ.م، حسنلو. ۴۵
- تصویر ۶۲: کلاهخود مادی، هزاره اول پیش از میلاد. ۴۵
- تصویر ۶۳: دست بند طلا با سرهای شیر، زیویه، قرن هشتم تا هفتم پ.م. ۴۶
- تصویر ۶۴: دستکش طلایی با زنجیرهای باریک، هزاره اول پ.م، زیویه. ۴۶
- تصویر ۶۵: زنجیرها، گردنبندها و گوشواره‌های طلا، زیویه، قرن هفتم پ.م. ۴۶
- تصویر ۶۶: تندیس بدون سر داریوش. ۴۷
- تصویر ۶۷: نجیبزاده‌های ایرانی با سربازهای ماد. ۴۸
- تصویر ۶۸: تندیس نقره‌ای، گنجینه جیحون. ۴۸
- تصویر ۶۹: مهر استوانه‌ای دوره هخامنشی، صحنه شکار، پادشاه با تنپوش دو تیکه. ۴۹
- تصویر ۷۰: کمانداران پارسی با پیراهن نقشدار از نقشبرجسته کاشی لعابدار، شوش، قرن پنجم تا چهارم پ.م. ۴۹
- تصویر ۷۱: کندیس خشار پادشاه، طراحی شده از روی نقشبرجسته او در هدیش، تختجمشید. ۴۹
- تصویر ۷۲: طرح استاد ضیاء پور برای تنپوش هخامنشی. ۴۹
- تصویر ۷۳: شنل پارسیان، سنگنگاره تختجمشید. ۴۹
- تصویر ۷۴: مهر دوره هخامنشی و بخشی از آن نیم شلوانی را می نمایند. ۵۰
- تصویر ۷۵: نقشبرجسته آنوبا نینی در سر پل ذهاب، هزاره دوم تا سوم پ.م. ۵۱
- تصویر ۷۶: کلاهترکدار یا شیاردار پارسی. ۵۱
- تصویر ۷۷: کلاهبدونترکیا بدونشیار پارسی. ۵۱
- تصویر ۷۸: طرح چهره یک استاندار هخامنشی با باشلق، سکه زرین. ۵۱
- تصویر ۷۹: طرح چهره تیسافرن (استاندار هخامنشی)، سکه زرین. ۵۱
- تصویر ۸۰: چهره تربیاز فرمانده کل قوای ایران با باشلق، سکه زرین. ۵۱
- تصویر ۸۱: پادشاه هخامنشی با تاج زرین، گنجینه جیحون. ۵۲
- تصویر ۸۲: سر خشایار شاه با تاج کنگرهدار. ۵۲
- تصویر ۸۳: خدماهای با کلاه حلقه‌ای، کاخ داریوش، سنگنگاره تختجمشید. ۵۲
- تصویر ۸۴: طرح هایی از دیهیم یا پیشانی بند در دوره هخامنشی. ۵۳
- تصویر ۸۵: کفش پارسی، برگرفته از سنگنگاره موجود در تختجمشید. ۵۴
- تصویر ۸۶: طرحی از کمر بند پارسی، تخت جمشید. ۵۴
- تصویر ۸۷: زنی با چادر سوار بر اسب، سنگ نگاره ارگیلی. ۵۵
- تصویر ۸۸: زنان هخامنشی با چادر، طراحیاز روی پارچه پشمیاز باز بیک. ۵۵
- تصویر ۸۹: زنی با تنپوش ایرانی، سنگ آهک، مصر، دوره هخامنشی. ۵۵
- تصویر ۹۰: سربازان کماندار پارسی، شوش، قرن چهارم تا پنجم پ.م. ۵۶

- تصویر ۹۱: موزاییک یافت شده در بمبی، جنگ داریوش با اسکندر، قرون دوم تا سوم پ.م. ۵۶
- تصویر ۹۲: گوشواره، دوره هخامنشی. ۵۷
- تصویر ۹۳: بازوبند طلا، قرن چهارم و پنجم پ.م. ۵۷
- تصویر ۹۴: انگشتر طلا، گنجینه جیحون، قرن پنجم تا چهارم پ.م. ۵۷
- تصویر ۹۵: مهرهای انگشتری، سده چهارم پ.م. ۵۷
- تصویر ۹۶: یک جفت گردنبند طلا، سده پنجم پ.م. ۵۷
- تصویر ۹۷: مهر استوانه‌ای، زن اشرافی با دو خدمه، دوره هخامنشی. ۵۸
- تصویر ۹۸: مهر دوره هخامنشی، زنی با گیسبند. ۵۸
- تصویر ۹۹: کفش برنزی، سبک هلنی، باقیمانده از یک تندیس گمشده، سده اول تا دوم پ.م. ۵۹
- تصویر ۱۰۰: مجسمه‌های کوچک برنزی، نهانند، قرنسوتا دوم پ.م. ۵۹
- تصویر ۱۰۱: پادشاه سلوکی از اسلاف آنتیوکوس با کلاه فریجی و کت بلند. ۶۰
- تصویر ۱۰۲: آنتیوکوس اول با تاج و تنبوش ایرانی - یونانی و آپولو - میترا با کلاه فریجی و تنبوش ایرانی - یونانی. ۶۰
- تصویر ۱۰۳: تصویر دست راست: لباس با شمشیر یکی از بزرگان پارتی (دوره سلوکی) و تصویر دست چپ: یک خدمه هخامنشی. ۶۰
- تصویر ۱۰۴: گوشواره و راندل: دوره سلوکیه. ۶۱
- تصویر ۱۰۵: شانه تزئینی، دوره سلوکیه. ۶۱
- تصویر ۱۰۶: سنجاقسینه، دوراروپوس، دانشگاه بیل گالری هنرهای زیبا. ۶۱
- تصویر ۱۰۷: گروه نمایندگان پارتیها با پیراهن و شلوار، قرن پنجم پ.م. ۶۳
- تصویر ۱۰۸: سیناتوروک پادشاه الحضر (هترا) با شلوار و پیراهن بالای زانو، قرن یکم تا دو میلادی. ۶۳
- تصویر ۱۰۹: سنگنگاره تنگ سروک، شاهزاده پارتی سوار بر اسب و نشسته بر تخت و ملازمانش با پیراهن و شلوار. ۶۳
- تصویر ۱۱۰: شلوار یک پارتی با نقش زنجیرهای درهم تابیده ملهم از معماری یونانی، هترا (الحضر). ۶۴
- تصویر ۱۱۱: شلوار سه قسمتی سردار (سورنا) اشکانی مجسمه یافت شده در شمی. ۶۴
- تصویر ۱۱۲: نقش برجسته یک پارتی با شلوار، اواخر دوره اشکانی. ۶۴
- تصویر ۱۱۳: مردی پارتی، از روی یک قاب نقاشی دیواری، دوراروپوس. ۶۴
- تصویر ۱۱۴: سپاهی جنگاور پارتی در لباس ویژه فرماندهی و شنل، هترا (الحضر)، قرون ۲-۱ م. ۶۴
- تصویر ۱۱۵: کمر بند یک شاهزاده پارتی، هترا (الحضر)، قرن اول تا دوم میلادی. ۶۵
- تصویر ۱۱۶: کمر بند سردار پارتی، شمی. ۶۵
- تصویر ۱۱۷: نوار سر سردار پارتی، شمی. ۶۵
- تصویر ۱۱۸: نوار سر شاهزاده پارتی از پهللو و رو به رو، شمی. ۶۵
- تصویر ۱۱۹: سکه پارتی، کلاه نمدی مرصع به جواهر، فرهاد سوم، ۷۵-۷۰ پ.م. ۶۶
- تصویر ۱۲۰: سکه پارتی، پیشانی بند (نوار سر) فرهاد چهارم، ۲-۲۸ پ.م. ۶۶
- تصویر ۱۲۱: پادشاه پارتی با تاج، هترا (الحضر) سده دوم میلادی. ۶۶
- تصویر ۱۲۲: انواع پایپوشهای پارتیان. ۶۶
- تصویر ۱۲۳: مجسمه یک پارتی از سنگ آهک با نیمچکمه. ۶۶
- تصویر ۱۲۴: اوبال با پیراهن دراپهدار و شلوار گشاد، هترا (الحضر). ۶۷
- تصویر ۱۲۵: افریز (آنچه از دیوار گلی برآمده باشد)، زنان با پیراهن پارتی-یونانی. ۶۷
- تصویر ۱۲۶: نقاشی دیواری معبد زئوس در دوراروپوس، زنان پارتی با چادر و کلاه. ۶۸
- تصویر ۱۲۷: کلاه و چادر زنان پالمیری، نقش برجسته گورستانی، سدههای دوم و چهارم میلادی. ۶۸
- تصویر ۱۲۸: تاج ملکه موزا، همسر فرهاد چهارم اشکانی، شوش، اواخر قرن اول میلادی. ۶۹
- تصویر ۱۲۹: پشت سکه چهار درهمی ضرب سلوکیه، ملکه موزا. ۶۹
- تصویر ۱۳۰: کفش زن پارتی، دوراروپوس. ۶۹
- تصویر ۱۳۱: نقاشی روی دیوار، دوراروپوس، سواره نظام پارتی و اسب هر دو زره پوش. ۷۰
- تصویر ۱۳۲: سردار پارتی از روبه‌رو، پشت و پهللو با سلاح کمری، شمی. ۷۰
- تصویر ۱۳۳: دو سرباز مسلح، سده دوم میلادی. ۷۰
- تصویر ۱۳۴: آویز طلا، دوره پارتی. ۷۱
- تصویر ۱۳۵: گوشواره طلا مرصع به جواهر، سده اول تا دوم میلادی. ۷۱
- تصویر ۱۳۶: سینهریز طلا با سنگ فیروزه، دوره اشکانی. ۷۱
- تصویر ۱۳۷: سنگ کمر بند، طلا، مزین به یاقوت و عقیق، دوره اشکانی. ۷۱

- تصویر ۱۳۸: شانه، سنجاق و مهر انگشتری طلا با نگین عقیق، دوره اشکانی..... ۷۱
- تصویر ۱۳۹: بخشی از نقاشی روی تابوت در اژه، اجرای مراسم شراب پاشی..... ۷۳
- تصویر ۱۴۰: نقاشی دیواری چهره زنی (مشهور به پارسی)..... ۷۳
- تصویر ۱۴۱: الهه پیروزی ویکتورآردوساموتراس ساخته از سنگ مرمر، حدود ۲۰۰-۱۹۰ ق.م..... ۷۶
- تصویر ۱۴۲: کیتان دوریانی..... ۷۷
- تصویر ۱۴۳: نمونه‌های از فیولا با نقش صلیب شکسته..... ۷۷
- تصویر ۱۴۴: کیتان ایونی، اراهران دلفی..... ۷۷
- تصویر ۱۴۵: کلامیس و کلاه لبه پهن..... ۷۸
- تصویر ۱۴۶: کلامیس و کلاه لبه پهن..... ۷۸
- تصویر ۱۴۷: نمونه‌هایی از هیماتیون..... ۷۹
- تصویر ۱۴۸: پادشاه در کیتان بلند و هیماتیون..... ۷۹
- تصویر ۱۴۹: پتاسوس مردان یونانی در برخی از آثار باقیمانده..... ۸۰
- تصویر ۱۵۰: موهای کوتاه و موبند دور پیشانی..... ۸۰
- تصویر ۱۵۱: نمونه ای از صندل یونانیان..... ۸۰
- تصویر ۱۵۲: باسکین، یونان..... ۸۰
- تصویر ۱۵۳: الابه، ح ۵۷۵-۵۵۰ ق.م..... ۸۱
- تصویر ۱۵۴: دختر، ح ۵۳۰-۵۱۵ ق.م..... ۸۱
- تصویر ۱۵۵: الابه، نسخه بدل رومی از اصل متعلق به ح ۴۷۰-۴۶۰ ق.م..... ۸۱
- تصویر ۱۵۶: ونوس زاینده، نسخه بدل رومی از اصل متعلق به ح ۴۳۰-۴۰۰ ق.م..... ۸۱
- تصویر ۱۵۷: هیماتیون، مجسمه سنگی، یونان..... ۸۲
- تصویر ۱۵۸ الف: بندلت روی کیتان؛ ب: بندلت زیر کیتان..... ۸۳
- تصویر ۱۵۹: انواع پوشش سر زنان یونانی..... ۸۴
- تصویر ۱۶۰: کلاه (و پیراهن بلند و هیماتیون)..... ۸۴
- تصویر ۱۶۱: نمونه‌هایی از مدل موی زنان یونانی..... ۸۵
- تصویر ۱۶۲: آئینه دستی..... ۸۵
- تصویر ۱۶۳: چتر زنان یونانی..... ۸۵
- تصویر ۱۶۴: بادبزی از پر طاووس..... ۸۵
- تصویر ۱۶۵: گوشواره..... ۸۶
- تصویر ۱۶۶: هنر روم، صحنه‌هایی از آیین سری نیایش دیونوسوس..... ۸۷
- تصویر ۱۶۷: تیتوس، حدود ۸۰ م..... ۸۸
- تصویر ۱۶۸: توگای سفید با نوار تزیینی به رنگ بنفش..... ۸۸
- تصویر ۱۶۹: یک بلندپایه با پیراهن سفید و توگای بنفش با برودریدوزی طلایی..... ۸۹
- تصویر ۱۷۰: یک سناتور رومی با توگای سفید و نوار بنفش رنگ در جلوی لباس (کلاووس)..... ۸۹
- تصویر ۱۷۱: نمونه‌هایی از پاپوش رومیان..... ۸۹
- تصویر ۱۷۲: نمونه‌های از پوشش زنان (استولا و پالا) و مردان (توگا) رومی..... ۹۰
- تصویر ۱۷۳: بخشی از نقشبرجسته "آراپاکیس"، ۹-۱۳ ق.م..... ۹۰
- تصویر ۱۷۴: پالا (تونیکا)، موزه capitoline، رُم..... ۹۰
- تصویر ۱۷۵: سابینا همسر امپراتور هادریان در قالب ونوس، ح ۱۳۰ م..... ۹۱
- تصویر ۱۷۶: استولای بنفش با برودریدوزی طلایی..... ۹۱
- تصویر ۱۷۷: نمونه‌هایی از پوشش زنان رومی (زیرپوش، پالا و استولا)..... ۹۱
- تصویر ۱۷۸: کفشهای چرمی زنان رومی..... ۹۲
- تصویر ۱۷۹ الف: مجسمه‌هایی از مردان رومی با ریش؛ ب: مجسمه‌هایی از مردان رومی بدون ریش..... ۹۲
- تصویر ۱۸۰: نمونه‌های از مدل موهای زنان رومی..... ۹۳
- تصویر ۱۸۱: گلاهیگس زنان رومی، موزه capitoline، رُم..... ۹۳
- تصویر ۱۸۲: تزیین مو با سربندی از الیاف طلا و نقره..... ۹۳
- تصویر ۱۸۳: نقاشی یک زن رومی با موهای آراسته شده با الیاف و برگ مو، و گردنبند کهربا..... ۹۳
- تصویر ۱۸۴: اعضای یک خانواده رومی، پوشیدن سر و موی زنان بوسیله پالا، گالری Uffizi، فلورانس..... ۹۴

- تصویر ۱۸۵: بازوبند رومی از جنس طلا، موزه Palazzo، رُم..... ۹۴
- تصویر ۱۸۶: گوشواره، رُم..... ۹۴
- تصویر ۱۸۷: سنجاق سر، رُم..... ۹۴
- تصویر ۱۸۸: آیینه دستی، موزه Palazzo، رُم..... ۹۴
- تصویر ۱۸۹: پیکرکنده و تندیس سنگی شاپور اول، بیشاپور، دوران ساسانی..... ۹۵
- تصویر ۱۹۰: شاپور با پیراهن و شلوار و کلاه نمدی، تخت جمشید..... ۹۶
- تصویر ۱۹۱: قدیمیترین پوشاک ساسانیان، پاپک، تخت جمشید..... ۹۶
- تصویر ۱۹۲: طراحی پیراهن اردشیر دوم در طاقبستان و نقشبرجسته مراسم تاجگیری او، سده ۴ م..... ۹۷
- تصویر ۱۹۳: جام خسرو انوشیروان و بخشی که پیراهن ملازمین را نشان میدهد..... ۹۷
- تصویر ۱۹۴: طراحی پیراهن شاپور دوم و مومیترا، سنگنگاره طاقبستان، سده چهارم م..... ۹۸
- تصویر ۱۹۵: جام خسرو انوشیروان و بخشی که پیراهن ملازمین را نشان میدهد، سده ۶ م..... ۹۸
- تصویر ۱۹۶: پیراهن فیل سوار، صحنه شکار گراز در نقشبرجسته طاقبستان..... ۹۹
- تصویر ۱۹۷: طراحی از بشقاب نقره‌های که پیراهن پادشاه ساسانی را نشان میدهد..... ۹۹
- تصویر ۱۹۸: پیراهن پادشاه، بخشی از سنگنگاره طاقبستان، شکار گراز..... ۹۹
- تصویر ۱۹۹: مجسمه شاپور اول و طرح پیراهن او، سده ۳ م..... ۹۹
- تصویر ۲۰۰: بشقاب نقره، شاپور سوم، سده ۴ م..... ۱۰۰
- تصویر ۲۰۱: بشقاب دوره ساسانی که شلوار شاه ساسانی را نشان میدهد..... ۱۰۰
- تصویر ۲۰۲: بخشی از نقش بشقاب، ساری، سده ۳ و ۴ م، ارخالق شاه..... ۱۰۱
- تصویر ۲۰۳: پیروزی اردشیر اول، فیروزآباد، ارخالق شاه، سده ۳ م..... ۱۰۱
- تصویر ۲۰۴: ارخالق بهرام گور، بخشی از بشقاب نقره..... ۱۰۱
- تصویر ۲۰۵: شئل اردشیر پاپکان در سنگ نگاره طاق بستان، سده ۴ م..... ۱۰۲
- تصویر ۲۰۶: بشقاب نقره، بهرام گور و پذیرایی کنندگان دوره بعد از ساسانیان، سده ۹ م..... ۱۰۲
- تصویر ۲۰۷: طرحی از شئل ساسانیان..... ۱۰۲
- تصویر ۲۰۸: کلاه مردم عادی و ملازمین دربار شاهی دوره ساسانی..... ۱۰۳
- تصویر ۲۰۹: تاج پادشاه ساسانی..... ۱۰۳
- تصویر ۲۱۰: انواع تاجهای پادشاهان ساسانی..... ۱۰۴
- تصویر ۲۱۱: کفش مرد نمکی، زنجان، سده سوم میلادی، کفش یک شاهزاده دوره ساسانی..... ۱۰۵
- تصویر ۲۱۲: طرح چکمه شاه ساسانی از روی بشقاب نقره ای..... ۱۰۵
- تصویر ۲۱۳: چکمه مرد نمکی، زنجان، سده سوم میلادی..... ۱۰۵
- تصویر ۲۱۴: لباس آناهیتا، طاقبستان کرمانشاه..... ۱۰۶
- تصویر ۲۱۵: مراسم تاجگیری نرسه از آناهیتا در سنگنگاره نقشبرجسته، سدههای ۴ و ۵ م..... ۱۰۶
- تصویر ۲۱۶: بخشی از نقش برجسته نقش رستم که آناهیتا را با پیراهن ساده نازک نشان میدهد..... ۱۰۷
- تصویر ۲۱۷: پیراهن ساده و کوتاه یک زن رقصنده، بخشی از جام نقره، سدههای ۶ و ۷ م..... ۱۰۷
- تصویر ۲۱۸: بیشاپور، موزائیک کف ایوان، زنی با پیراهن بلند و نازک، سده ۳ م..... ۱۰۷
- تصویر ۲۱۹: سپینود با پیراهن بلند در بزم شاهی، سده ۵ و ۶ م..... ۱۰۷
- تصویر ۲۲۰: بخشی از بشقاب نقره، پیراهن یک زن خدمتکار ساسانی، دوره بعد از ساسانی..... ۱۰۷
- تصویر ۲۲۱: شلوار یک زن پذیرایی کننده در ضیافت شاهزاده، بخشی از بشقاب نقره، دوره بعد از ساسانی..... ۱۰۸
- تصویر ۲۲۲: بشقاب نقره، پذیرایی کنندگان با تونیک، شلوار و دهانبند در ضیافت شاهزاده، دوره بعد از ساسانی..... ۱۰۸
- تصویر ۲۲۳: بخشی از بشقاب نقره، دهانبند یک زن خدمتکار ساسانی، دوره بعد از ساسانی..... ۱۰۹
- تصویر ۲۲۴: پیراهن و شال زن ساسانی، بیشاپور موزائیک کف ایوان، سده ۴ م..... ۱۰۹
- تصویر ۲۲۵: شال زنان پذیراییکننده در ضیافت شاهی، بخشی از بشقاب نقره، دوره بعد از ساسانی..... ۱۱۰
- تصویر ۲۲۶: زن پذیرایی کننده در ضیافت شاه با چادر..... ۱۱۰
- تصویر ۲۲۷: ملکه آرمیدخت با تاج و چادر..... ۱۱۰
- تصویر ۲۲۸: زنان نوازنده چنگ با سربند و دستار، طاق بستان..... ۱۱۰
- تصویر ۲۲۹: مهر دوره ساسانی، ملکه با تاج مرصع..... ۱۱۱
- تصویر ۲۳۰: بهرام دوم و همسرش شاپوردخت و یکی از ولیعهدها با تاج، سده ۳ م..... ۱۱۱
- تصویر ۲۳۱: یک زن رقصنده با چکمه، جام نقره..... ۱۱۱

- تصویر ۲۳۲: جنگاور زره پوش با کلاهخود، طاقبستان، کرمانشاه، سده ۵ م. ۱۱۲
- تصویر ۲۳۳: طراحی رانپا جنگجویان ساسانی. ۱۱۲
- تصویر ۲۳۴: نگین عقیق، پیروزی شاپور اول بر امپراتور والرین، سده ۴ م. ۱۱۳
- تصویر ۲۳۵: نیمتنه گچی شاپور دوم با گردنبنند و گوشواره مرصع به جواهر و مروارید، مکشوفه از شهر باستانی کیش. ۱۱۳
- تصویر ۲۳۶: نمونه‌های از گوشواره‌های دوره ساسانی. ۱۱۴
- تصویر ۲۳۷: گردنبنندزین با سنگ لاجورد (تصویر وسط شاپور دوم و دو طرف سر شیر). ۱۱۴
- تصویر ۲۳۸: یک جفت گوشواره: از طلا و مروارید. ۱۱۴
- تصویر ۲۳۹: آویز و قلاب مطلای زینتی. ۱۱۴
- تصویر ۲۴۰: ملکه پوران با گوشواره و گردنبنند و تاج مرصع به جواهر. ۱۱۴
- تصویر ۲۴۱: دکمه تزینی با کنده کاری نام اردشیر به خط پهلوی. ۱۱۵
- تصویر ۲۴۲: پراهنی از جنس ابریشم با تزیینات زردوزی، متعلق به دوره بیزانس. ۱۱۶
- تصویر ۲۴۳: تونیک و شال کنستانتین اول، قرن ۴ م. ۱۱۷
- تصویر ۲۴۴: تونیک آبی رنگ با تزیینات، دالماتیکا و تابلیون، بیزانس. ۱۱۷
- تصویر ۲۴۵: امپراتور در پیراهن سفید (گانا)، برودریدوزی با طلا و سنگهای گرانبها. ۱۱۸
- تصویر ۲۴۶: امپراتور در گانای ابریشم تیره که با قطعه‌های در پیش تزیین شده است، بیزانس. ۱۱۸
- تصویر ۲۴۷: نمونه‌هایی از پوشش طبقات مختلف در بیزانس. ۱۱۸
- تصویر ۲۴۸: دو مقام عالی‌رتبه که کامیسیای بلند بر تن کردند، بیزانس. ۱۱۹
- تصویر ۲۴۹: مردی درباری با کامیسیای کوتاه که تونیکی کوتاه با آستینهای گلدوزی شده بر روی آن پوشیده، قرن ۷ م، بیزانس. ۱۱۹
- تصویر ۲۵۰: امپراتور "تیفوروس سوم" و همسرش، لوروم تزیین شده که روی سینه و کمر پیچیده شده، بیزانس. ۱۱۹
- تصویر ۲۵۱: امپراتور، لوروم، نقاشی، بیزانس. ۱۱۹
- تصویر ۲۵۲: دالماتیک با تزیینات زیاد، بیزانس. ۱۲۰
- تصویر ۲۵۳: دالماتیک از جنس ابریشم. ۱۲۰
- تصویر ۲۵۴: تابلیون، ساده و نقشدار، بیزانس. ۱۲۱
- تصویر ۲۵۵: تابلیون نقشدار و ساده، موزاییک، بیزانس. ۱۲۱
- تصویر ۲۵۶: شلوار تنگ و کوتاه تنودوسیوس و شلوار تنگ و بلند کنستانتین. ۱۲۱
- تصویر ۲۵۷: شلوار راسته و بلند که روی کفش قرار گرفته، قرن ۴ م. ۱۲۱
- تصویر ۲۵۸: امپراتور آرکادیوس، در پوششاش از شلوار استفاده نکرده، کمر بند چرمیاش در جلو گره خورده. ۱۲۲
- تصویر ۲۵۹: شلوارهای مردان بیزانسی با پارچه‌ها و تزیینات. ۱۲۲
- تصویر ۲۶۰: کمر بند، روی پیراهن، قرن ۴ م. ۱۲۲
- تصویر ۲۶۱: کمر بند چرم، گره خورده در پهلو، قرن ۱۴ م. ۱۲۲
- تصویر ۲۶۲: کمر بند، پیراهن به حالتی آزادانه روی آن افتاده، قرن ۹ م. ۱۲۲
- تصویر ۲۶۳: مرد بیزانسی روی تونیکاش کمر بند نبسته است، قرن ۹ م. ۱۲۲
- تصویر ۲۶۴: انواع پایبوشهای امپراتوری بیزانس. ۱۲۳
- تصویر ۲۶۵: چکمه و صندل، داوود در حال نواختن چنگ، کتاب سرود، اواسط قرن ۱۰ م. ۱۲۳
- تصویر ۲۶۶: صندل، بیزانس. ۱۲۴
- تصویر ۲۶۷: کفش چرم، بیزانس. ۱۲۴
- تصویر ۲۶۸: چکمه، بیزانس. ۱۲۴
- تصویر ۲۶۹: باکره بیزانس، بخشی از موزاییک کلیسای هورا، استانبول. ۱۲۴
- تصویر ۲۷۰: کلاه نمدی، بیزانس. ۱۲۴
- تصویر ۲۷۱: تاج امپراتور ژوستینین، موزاییک، قرن ۶ م، بیزانس. ۱۲۵
- تصویر ۲۷۲: تاج امپراتور، موزاییک، بیزانس. ۱۲۵
- تصویر ۲۷۳: تاج امپراتور، قرن ۱۰ م، بیزانس. ۱۲۵
- تصویر ۲۷۴: کلاههای بیزانسی در اندازه‌های بزرگ. ۱۲۵
- تصویر ۲۷۵: زن درباری، تونیک بلند و طرح‌داری با تکه‌های گلدوزی شده. ۱۲۶
- تصویر ۲۷۶: شاهدخت بیزانسی، تونیک کوتاه با گلدوزی و جواهردوزی در حاشیه آن، قرن ۱۲ م. ۱۲۶
- تصویر ۲۷۷: بازیگر دربار، قرن ۷ م، بیزانس. ۱۲۶
- تصویر ۲۷۸: زن بیزانسی، کامیسیا مزین به جواهردوزی و گلدوزی. ۱۲۷

- تصویر ۲۷۹: مادر امپراتور والنتیو سوم، کامیسیا با آستینهای جواهرنشان، بیزانس ۱۲۷
- تصویر ۲۸۰: ملکه تئودورا، کامیسیای گلدوزی شده، استولا طرح دار، پالا ابریشمی که با مروارید لبه دوزی شده، بیزانس ۱۲۸
- تصویر ۲۸۱: ملکه تئودورا، پالای لبهدوزی شده با مروارید و مزین به شمایل مذهبی ۱۲۸
- تصویر ۲۸۲: زن درباری، پالا ابریشمی نقشدار ۱۲۸
- تصویر ۲۸۳: زنی از طبقه مرفه، دالماتیک با تزیینات گلدوزی شده همراه با پالا که در حاشیه ریشهدار است، قرن ۴م ۱۲۹
- تصویر ۲۸۴: زن روحانی، ردای دایرهشکل و شنل، قرن ۵م، بیزانس ۱۲۹
- تصویر ۲۸۵: فرشته، شال، مسجد ایاصوفیه، قرن نهمم ۱۲۹
- تصویر ۲۸۶: لوروم تزیین شده که روی سینه و کمر پیچیده شده، بیزانس ۱۳۰
- تصویر ۲۸۷: پیشجامه ملکه، قرن ۱۱م ۱۳۰
- تصویر ۲۸۸: ملکه تئودورا، یقه و کمر بند جواهرنشان، بیزانس ۱۳۰
- تصویر ۲۸۹: دامن و سلوار دختر خدمتکار، قرن ۷م، بیزانس ۱۳۱
- تصویر ۲۹۰: کفش چرم، بیزانس ۱۳۱
- تصویر ۲۹۱: سربند ابریشمی مزین به مروارید، قرن ۵م ۱۳۲
- تصویر ۲۹۲: سربند پارچهای، ملکه Flaccilla، قرن ۴م ۱۳۲
- تصویر ۲۹۳: نیم تاج مرصع، موزاییک، قرن ۶م ۱۳۲
- تصویر ۲۹۴: تاج مرصع به جواهرات و رشتههای مرواریدی، موزاییک، بیزانس ۱۳۲
- تصویر ۲۹۵: پوشش سر زنان بیزانس، قرن دهم و یازدهمم ۱۳۳
- تصویر ۲۹۶: سرباز بیزانسی با پوشش و تجهیزات نظامی ۱۳۳
- تصویر ۲۹۷: سرباز بیزانسی، کلاهخود نمدی تیره با لبه روشن، تونیک و دامن چرمی، جوراب کوتاه، قرن ۷م ۱۳۴
- تصویر ۲۹۸: سرباز بیزانسی، کلاهخود فلزی، دامن نواری چرم، حفاظ شانه، نقاشی آبرنگی ۱۳۴
- تصویر ۲۹۹: سرباز سواره نظام، کلاهخود فلزی با تاج پر، بازوبند چرمی، قرن ۶م ۱۳۴
- تصویر ۳۰۰: سرباز بیزانسی، موزاییک قرن ۱۱م، صومعه کلیسای Louka Hosios، یونان ۱۳۵
- تصویر ۳۰۱: جنگجوی بیزانسی، کامیسیا سفید، پیشبند چرمی، ساق بند چرمی، کفش چرمی، قرن ۵م ۱۳۵
- تصویر ۳۰۲: امپراتور در لباس نظامی، جوراب و چکمه های چرمی مزین به جواهرات ۱۳۵
- تصویر ۳۰۳: نمونه های از پوشاک روحانیون (تونیک راه راه عمودی)، موزاییک کلیسای سانویتاله در راونا، بیزانس ۱۳۶
- تصویر ۳۰۴: مردی روحانی با تونیکی به رنگ روشن و شنل، قرن ۵م، بیزانس ۱۳۶
- تصویر ۳۰۵: واعظ مذهبی با تونیک و شنلی که با نقش صلیب گلدوزی شده بر آن، قرن ۵م، بیزانس ۱۳۶
- تصویر ۳۰۶: زن مبلغ مذهبی، لباس پالا با حاشیه ریشهدار و تزیینات گلدوزی شده روی لباس استولا، قرن ۴م، بیزانس ۱۳۶
- تصویر ۳۰۷: زن روحانی با کامیسیایی به رنگ روشن، ردای دایرهشکل و شنل، قرن ۵م، بیزانس ۱۳۶
- تصویر ۳۰۸: کشیش با کامیسیای بلند، تونیک و شنل گردی مزین به گلدوزی نقش صلیب، بیزانس، قرن ۷م ۱۳۷
- تصویر ۳۰۹: کشیش با تونیک، کامیسیا و ردای چهار گوش پشمی، تزیین شده با قطعات پارچهای و نقش صلیب، بیزانس ۱۳۷
- تصویر ۳۱۰: حلقه ازدواج بیزانس ۱۳۷
- تصویر ۳۱۱: دستبند طلا مرصع به مروارید و جواهر، قرن ۷م ۱۳۷
- تصویر ۳۱۲: سنجاق سینه، بیزانس ۱۳۷
- تصویر ۳۱۳: مدال سینه، بیزانس ۱۳۸
- تصویر ۳۱۴: گوشواره طلا با مروارید و یاقوت کبود قرن ۷م، بیزانس ۱۳۸
- تصویر ۳۱۵: گردنبند طلا با سنگ زمرد، قرن ۷م، بیزانس ۱۳۸

مقدمه:

تاریخ لباس به‌عنوان بخشی از تاریخ تمدن بشریت بیانگر فرهنگ و اعتقادات هر قوم و ملیت است.

در طی دوران، لباس به تدریج از یک نیاز ابتدایی به یکی از عوامل تعیین کننده هویت هر قوم یا تمدن تبدیل شده است. مطالعه تاریخ نشان می‌دهد هر نوع تغییر و تحول اجتماعی و اقتصادی هر جامعه، پوشش خاصی را به‌وجود آورده است.

پادشاهان ساسانی قرن‌ها پیش از آن که به پادشاهی برسند، پادشاهان کوچک محلی‌ای بودند، که در زمان سلوکیان و اشکانیان در حوزه پارس حکومت می‌کردند. آنها خود را وارث مجد و عظمت ایران بزرگ دانسته و همواره سعی داشتند کشور بزرگ ایران، یکپارچه شده و حکومت مرکزی قدرتمندی تشکیل دهند. ایرانیان باستان به ویژه در زمان ساسانیان توانستند از فرهنگ و تمدن روم و چین و یونان بهره‌ور شوند، به طوری که زیربنای مستحکم فرهنگی خود را حفظ کنند.

از طرفی بیزانسیها در آغاز هنر مشخصی از آن خود نداشتند؛ اما بعد از به قدرت رسیدن، خصوصیات و عناصر هنری یونان، روم، مصر و ایران در هم آمیختند و هنری با هویت هنر بیزانسی، که نه یونانی بود و نه رومی و نه شرقی، به وجود آمد. هنر بیزانسی هنری رسمی، نیایشی و مسیحی بود که در دوران فرمانروایی قسطنطین از پرده خفا بیرون آمد و تا حدی جنبه رسمی یافت و در شهرهای عمده آن زمان چون میلان، اسکندریه، انطاکیه، فلسطین و بخصوص خود قسطنطنیه پایگاههایی به دست آورد.

هرچند تمدن ساسانی در بسیاری از عناصر هنری و تن پوشها سعی در حفظ اصول و ارزشهای هخامنشی داشته اما در بسیاری از مواقع متأثر از پوشاک دوره قبلی خود یعنی اشکانیان بوده، هرچند این تأثیر در ابتدای به حکومت رسیدن بسیار کمتر بوده، اما با گذشت زمان این تأثیر بیشتر مشاهده میشود. از طرفی در طرحهای رایج تمدن بیزانس، وجود فرهنگهای مختلف، خصوصاً ایران عصر ساسانی به انضمام موضوعات سنتی بیزانس و رومی قابل تشخیص است. وجود تأثیرپذیری دو تمدن یاد شده یعنی ساسانیها و بیزانسیها از یک تمدن واحد، یعنی یونان و روم خود نشانهای برای وجود نقاط اشتراک است. در نتیجه این

مسأله طرح میشود که تمدن بیزانسی تا چه اندازه از فرهنگ شرقی (ساسانی) تأثیر گرفته است؟ و همچنین پیشینه تاریخی و تأملات ساسانیان با دنیای غرب تا چه حد بر پوشش آنها موثر بوده است؟

در پژوهش حاضر، با توجه به این که تمدن ساسانی به منزله پلی بین تمدنهای کهن ایران و تمدنهای قرون وسطای غربی به شمار میرود، تلاش بر آن است تا به روش اسنادی میزان نفوذ پوشاک در دو تمدن را، از منظر طرحهای موجود در آن دورهها تجزیه و زمینهای تأثیر دو تمدن بر یکدیگر مطالعه شود. در نهایت، با مطالعه تطبیقی و مقایسه طرحها در جداول، سعی میشود نقاط تشابه و تفاوتهای آنها بیان شود.

فصل اول

کلیات پژوهش

کلیات پژوهش:

طرح مسأله:

در این پژوهش سعی بر آن است که روند تأثیر و تأثرات هنر ساسانی و هنر تمدن روم شرقی (بیزانس) بررسی شود. با توجه به تأثیرپذیری هر قوم از همسایگان و اقوام گذشته لازم است در ابتدا به پیشینه هر دو تمدن از منظر کلیات تاریخی، سیاسی و هنری پرداخته شود؛ در ادامه پوشاک دوره ایران ساسانی و مشخصات این عصر به صورت جداگانه و سپس پوشاک تمدن بیزانس مورد بررسی قرار گرفته و در آخر به بررسی این دو تمدن و وجوه اشتراک و افتراق آنها و نیز تأثیر و تأثرات آن در پوشاک از لحاظ فرم، رنگ و دیگر مشخصات بررسی شود.

اهداف پژوهش:

پوشش به عنوان یکی از ارکان فرهنگی هر جامعه است که میتواند متأثر از روابط تجاری، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی یک تمدن با کشورهای دیگر باشد؛ در نتیجه دلیلوعلتصلیاینپژوهشایناستکههدرنگاهاولبتوانیم با مطالعه پوشاک دو تمدن، اطلاعات کافی را به دست آورده و در ادامه با تجزیه و تحلیل آنها، مطالعه‌های تطبیقی بر پوشاک ایران دوره ساسانی و بیزانس (روم شرقی) صورت گیرد و سپس چگونگی تأثیر و تأثر دو تمدن و مقدار و میزان آن بررسی شود.

ضرورت پژوهش:

تاکنون در خصوص ویژگیهای پوشش تمدن ساسانی و بیزانس به شکل تطبیقی مطالعات زیادی صورت نگرفته است؛ به ویژه در قسمت بیزانس که اکثر منابع به زبان لاتین وجود دارد. در تحقیقاتی که تاکنون صورت گرفته، بیشتر شاهد بررسی کلیات هنر ساسانی و بیزانسی و کمتر به تغییرات البسه در این

دو تمدن به طور خاص مواجهه میشوند؛ از طرفی در پی جستجوهای انجام شده هیچ مقایسه‌های ما بین پوشاک این دو تمدن انجام نشده‌است. در نتیجه مقایسه این دو موضوع و تحلیل و بررسی آن جای کار بسیار خواهد داشت؛ و از دستاوردها و نتایج این پژوهش میتوان در حیطه آموزشی استفاده زیادی نمود.

پرسشهای پژوهش:

- آیا در طی مبادلات مختلفی که مابین امپراتوری ساسانی و بیزانس صورت گرفته، این دو تمدن در زمینه پوشاک از یکدیگر تأثیر پذیرفته‌اند؟
- آیا این روابط و تأثیرات یکطرفه بوده و تنها یکی از این تمدنها بر دیگری اثرگذار بوده؟ کدام و چگونه؟
- آیا این دو تمدن در زمینه پوشاک دارای وجوه اشتراک یا افتراق بودند؟

فرضیات پژوهش:

- باتوجه به تبادلات مختلف بین امپراتوری ساسانی و بیزانس بهخصوص در زمینه فرهنگی، احتمال می‌رود که در زمینه پوشاک نیز بر یکدیگر اثرگذار بوده‌اند.
- تمدن ساسانی با تمام تلاش برای حفظ ارزشهای ایرانی – هخامنشی، در طی حیات خود متأثر از فرهنگ یونانی – رومی بوده که این احتمال وجود دارد تشابهاتی مابین پوشاک این تمدن و بیزانس باشد.
- تمدن بیزانس در آغاز حیات خود از هنر ترکیبی شرق و غرب سود جست، و احتمال می‌رود در زمینه پوشاک نیز تأثیرپذیری از شرق را داشته باشد.

چهارچوب روش تحقیق:

در این پژوهش سعی بر آن است که با رویکردی تاریخی، به بررسی تحلیلی و محتوایی پوشاک هر یک از تمدنهای ساسانی و بیزانس پرداخته شود و داده‌های به دست آمده گردآوری، سپس دسته‌بندی و مورد تجزیه و تحلیل و نیز مقایسه تطبیقی قرار گیرند.

روش تحقیق استفاده شده در این پژوهش، توصیفی-تحلیلی و بر اساس تطبیق و مقایسه است. شیوه گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای و از طریق مطالعه منابع مکتوب، منابع اینترنتی و تصاویر میباشد.

پیشینه پژوهش:

مهمترین اثری که در این خصوص به رشته تحریر در آمده، کتاب آقای محمدرضا ریاضی با عنوان طرحها و نقوش لباسها و بافتههای ساسانی است که در آن به بررسی سیر تحول طرح و رنگ منسوجات دوره ساسانی، بررسی تداوم نقوش بافتههای ساسانی در دورههای بعدی و همچنین بررسی گستره نفوذ بافتههای ساسانی خارج از حوزه فرهنگی ایران پرداخته شده است:

همچنین از بهترین آثار در این زمینه میتوان به کتاب پوشاک زنان از کهنترین زمان تا آغاز شاهنشاهی پهلوی نوشته آقای جلیل ضیاءپور اشاره کرد که مجموعه‌های کامل از پوشش زنان در مقامها، جایگاهها و اعصار مختلف را مورد ارزشیابی قرار داده است؛

کتاب دیگر، هشت هزار سال تاریخ پوشاک اقوام ایرانی، نوشته خانم مهرآسا غیبی که مجموعه‌های کامل از پوشاک و زیورآلات مردمان ایران قبل و بعد از اسلام است؛

و کتابتاریخچه پوشش سر در ایران به نوشته خانم سهیلا شهشهانی، که تنها پوشش سر زنان کشورمان را در اعصار مختلف مورد بررسی قرار داده‌اند؛

آقای فریدون پوربهمن در کتاب پوشاک در ایران باستان، خانم منیژه شیرخانی در کتاب خود با عنوان پوشش زن ایرانی و آقای ابوالقاسم آقاحسین شیرازی در کتاب پوشاک زنان ایران از آغاز تا امروز، از نویسندگانی هستند که تنها در زمینه پوشاک زنان و مردان در ایران باستان تا قبل از اسلام اطلاعاتی را جمع‌آوری و به توصیف ویژگیهای خاص پوشاک هر دوره تاریخی و زمانی پرداخته‌اند؛ اولین اثری که به زبان فارسی و در زمینه پوشاک غرب ترجمه شده کتاب تاریخ لباس جهان نوشته آقای ویلکاکس است که توسط خانم شیرین بزرگمهر به فارسی ترجمه و توسط انتشارات توس در سال ۱۳۷۹ رسیده، این اثر به توصیف و بیان خصوصیات پوشش در جهان پرداخته است؛ از طرفی کتاب پوشاک در گذر زمان چین، ژاپن، بیزانس، قرون وسطی و رنسانس که با تلاش خانم صفیه کلاهدوزان گردآوری شده، اطلاعاتی تازه پیرامون پوشاک کشورهای یادشده به همراه تصاویری از آنها ارائه داده‌اند؛

در کتابهای تاریخ هنر نوشته باستانشناسان، محققان و تاریخ نویسان نیز می‌توان اشاراتی به

پوشش زنان و مردان تمدنهای ساسانی و بیزانس یافت؛

از مقالات نوشته شده در این زمینه میتوان به مقالهای با عنوان بررسی تطبیقی منسوجات ایران

ساسانی و روم شرقی (بیزانس) نوشته فریناز فربود و دکتر محمدرضا جعفرپوراشاره کرد که تفاوت آن با

پژوهش حاضر در عنوان پژوهش است؛

همچنین مقاله مطالعه تطبیقی پوشاک زنان اشکانی و یونانی در دوران هلنیستی، نوشته ابوالقاسم

دادور و الناز حدیدی که در آن به بررسی مقایسه‌های پوشاک دو دوره تاریخی پرداخته که محتوای این مقاله

اطاعاتی در مورد پیشینه پوشاک تمدنهای ساسانی و بیزانس ارائه داده است؛

از پایاننامه‌های گردآوری شده در زمینه پوشاک میتوان به:

پایاننامه خانم ندا احمدی با راهنمایی استاد منوچهر بهرامپور با عنوان روند شکلگیری و تحول

نقوش ساسانی در هنرهای ملل غیر ایرانی اشاره کرد، که در دانشگاه آزاد اسلامی دانشکده هنر و